

VREDES-ACTIVIST LEV TOLSTOJ

op 20 september in Boxtel,
toegelicht door de vertaler Sieuwert Haverhoek

Lev Tolstoj (1828 – 1910) was een befaamde Russische schrijver, filosoof en politiek denker. Hij kreeg internationale bekendheid via zijn boek ‘Oorlog en Vrede’ (1865-1869). Het verhaal draait om enkele adellijke families waarvan de mannen als officier bij oorlogsvoering betrokken zijn.

Zelf van adellijke komaf vocht hij als militair omstreeks 1850 in de Kaukasus en van 1853 – 1856 in de Krimoorlog die ongeveer 600.000 mensen het leven kostte. De gruwelijkheden van oorlogsvoering grepen hem bijzonder aan en wakte niet alleen zijn afkeer daarvan op maar ook de diepgevoelde vraag hoe deze mens-onwaardige praktijken gestopt konden worden. Dit bracht hem al snel in conflict met de ‘Russisch (christelijke) Orthodoxe Kerk’ en de op macht beluste tsaren.

Huwelijk

Op 34-jarige leeftijd trouwde hij in 1862 met de 18-jarige Sonja die eveneens uit een rijke adellijke familie kwam. Ze vestigden zich (als ‘graaf’ en ‘gravin’) op zijn landgoed Lasnaja Poljana (ong. 200 km ten zuiden van Moskou), kregen 13 kinderen waarvan er 8 de volwassenheid bereikten. Voor de studie van de kinderen woonden ze, vanaf 1881, een deel van het jaar in Moskou.

Tot zijn trouwdag had Lev Tolstoj een tamelijk losbandig en decadent leven geleid wat in die kring van rijke grootgrondbezitters als normaal werd beschouwd. Nu hij getrouwd was kwam daar een eind aan en ging hij zich toeleggen op het schrijven van korte verhalen en van zijn eerste romans ‘Oorlog en Vrede’ (waaraan hij vijf jaar werkte) en ‘Anna Karenina’ (1877).

Innerlijke crisis

Inmiddels bijna 50 maakte hij een innerlijke crisis door. Steeds duidelijker werd voor hem dat de boeren ondanks hun harde werken arm bleven en de niet-werkende adel steeds rijker werd. Dat begon aan zijn geweten te knagen. Zelf hadden de boeren (die 80% van de bevolking uitmaakten) veel te weinig land om redelijk van te kunnen leven. Daarom ‘verkochten’ zij zichzelf als ‘slaaf’ aan de grootgrondbezitters aan wie ze de oogst moesten afgeven in ruil voor een hongerloon. Daarbij werd van de arme boeren ook nog belasting geheven om het omvangrijke leger

en ambtenaren-apparaat van de tsaar te bekostigen. Bovendien waren jonge boeren dienstplichtig en slacht-offer van de gewetenloze tsaren voor wie de uitbreiding van het Russische Rijk, door middel van oorlog voeren, als een belangrijk onderdeel van hun taak gezien werd. De Kerk danste naar de pijpen van de tsaar, zegende het oorlogs-materiaal en moedigde de bevolking aan met de leus: “Voor Tsaar, Kerk en Vaderland!”

Depressie

Steeds vaker werd Lev overvallen door gedachten aan de ledigheid en zinloosheid van zijn bestaan. “Wat doe ik hier eigenlijk,” vroeg hij zich af. “Ik laat mijn arme landgenoten gewoon barsten. Als ik sterf zonder iets voor mijn lijdende naasten gedaan te hebben dan ben ik zo weer vergeten en wat heeft mijn leven dan voor zin gehad?”

Hij besloot Oudgrieks, Hebreeuws en Latijn te gaan leren om te weten te komen wat andere belangrijke profeten en wijsgeren, die de wereld heeft voortgebracht, te zeggen hadden over de zin en betekenis van het leven.

Duizenden bladzijden schreef hij vol met treffende uitspraken uit alle mogelijke religies. Tenslotte pakte hij ook de Bijbel en werd diep geraakt door de Bergrede van Christus (Mattheüs 5-7) die hem de reddingsboei bood om aan fysieke en geestelijke verdrinking te ontkomen.

Opstanding

“Wat is het in mij, dat naar Waarheid zoekt?” was de vraag die hij zich vaak stelde. Het antwoord drong zich als het ware aan hem op: “God!” En: “als God in mij is dan moet het ‘goddelijke’ in ieder mens zijn, en heeft God daar een bedoeling mee. Maar welke?” Hij overwoog: “Ieder mens leeft doordat God, die Geest is, in haar of hem aanwezig is. Het is de ‘goddelijke vonk’, die de mens tot liefde voert, maar vaak door ons ego en door dogma’s, vooroordelen en bijgeloof wordt verduisterd. Als wij allen ‘kinderen van God zijn’ dan vallen verschillen weg: ieder mens is gelijkwaardig en waardevol, man of vrouw, ongeacht ras of godsdienst.”

De realiteit was echter een heel andere. Een leven van liefde, vrede en gerechtigheid zoals Christus zijn volgelingen leerde trof hij echter niet aan. Wel de blinde gehoorzaamheid aan de Tsaar en de Kerk, als er weer oorlog gevoerd moest worden. Dat stond hem tegen. De vraag die hij nu wilde onderzoeken was: “Hoe en wanneer is het geweld in de christenheid doorgedrongen?” Zijn antwoord op deze vraag was: “Tijdens het eerste Oecumenische Concilie van Nicea”, dat van 324-325 plaatsvond.

Bevrijd van de levensvragen die hem tot een depressie brachten kwam de stroom aan publicaties vanaf 1881 weer op gang, met als hoogtepunt “Het koninkrijk Gods is in U” (1894), dat nog altijd in vele talen beschikbaar is en herdrukt wordt. Via dit boek dat ook de Indiase vredes-activist Mahatma Gandhi (1869-1948) in handen kreeg ontstond een briefwisseling tussen deze geest-verwanten.

Een van Tolstoj’s laatste publicaties was “De wet van liefde en de wet van geweld” (1909).

Schilderij: Lev Tolstoj aan het ploegen

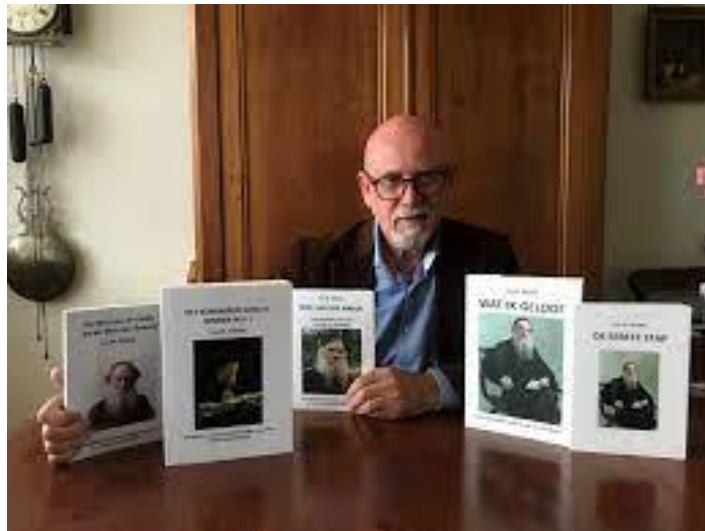
Concrete activiteiten

Dat Tolstoj niet alleen een groot denker en schrijver was blijkt uit de vele activiteiten die hij in gang zette. Zo begon hij rond 1870 een school voor boerenkinderen op zijn landgoed, en stelde hij lesmateriaal samen dat breed verspreid werd. Tijdens de hongersnood van 1873 bleek hij een slagvaardig organisator door overal gaarkeukens op te zetten. Bij het zien van de

nood in Moskou begon hij een door de adel gefinancierd liefdadigheidsproject, en bracht hij met een groep studenten de omvang en nood van de behoeftigen in kaart en hoe die aan te pakken. Zijn publicaties verspreidde hij kosteloos of soms voor een kleine bijdrage. Op zijn landgoed Jasnaja Poljana liet hij een van de grootste appelboomgaarden van Europa planten, die hij openstelde voor iedereen. Om zich meer een te voelen met de boeren-pachters op zijn landgoed kleepte hij zich op dezelfde eenvoudige wijze en werkte hij met hen mee. Toen de vervolging van de ‘Doechoboren’ (een religieuze groepering van Russische oorsprong die het oorspronkelijke Christendom nastreefde zoals: gemeenschap van goederen; grondbezit afwijzen; vegetarisme; een sobere levenswijze; geweldloosheid nastreven) steeds omvangrijker werd huurde Tolstoj enkele boten die ongeveer 7300 van hen naar Canada bracht waar ze, onder bepaalde voorwaarden, veilig konden wonen.

Gegrepen door Tolstoj’s voorbeeld en publicaties ontstonden in veel landen (ook in Nederland) rond 1900 groepen en leefgemeenschappen die zijn voorbeeld wilden volgen.

(Deze informatie is gebaseerd op het boek dat gastspreker Sieuwert Haverhoek over het leven en werk van Tolstoj schreef.)

Sieuwert Haverhoek (1945), die als ingenieur bij Shell werkte en zich daar bezighield met duurzaam ondernemen, kreeg na zijn pensionering Tolstoj’s boek ‘Het Koninkrijk Gods is binnen in u’ in handen. “Vanaf mijn jeugd ben ik gefascineerd door het begrip ‘Het Koninkrijk Gods’ uit de Bergrede. Het betekent vrede, liefde en gerechtigheid, maar is ook aards en praktisch: niet kwaad worden, trouw zijn, niet oordelen, geen geweld gebruiken. Dit is de rode draad in mijn leven geworden,” vertelde hij in een interview. Via dit boek ontdekte hij ook de veelheid aan publicaties die Tolstoj geschreven heeft en vooral in het Engels beschikbaar zijn. En dus nam hij het besluit om die in het Nederlands te vertalen en te publiceren. Bovendien wil hij ze, in de geest van Tolstoj, gratis aan belangstellenden geven. Inmiddels heeft hij er al zo’n 20 (kortere en meer omvattende) uitgebracht*, en reist hij door Nederland om met belangstellenden over Tolstoj te spreken.

[*Onder andere: “Over de betekenis van het leven”; “Wat is Religie?”; “De Christelijke Leer”; “Over oorlog: Kom tot bezinning!”; “Het einde van onze maatschappij”.]

Wim Robben, Boxtel, juli 2022